A modern formai feltárás lehetőségei:

mi micsoda a korszerű katalogizálásban?

Pápai Dóra

PTE Egyetemi Könyvtár
és Tudásközpont

PTE Bölcsészettudományi Kar

„Lehetőségek?”

- MARC
- Dublin Core
- FRBR, FRAD, LRM
- RDA
- BIBFRAME

- A szaksajtóban visszatérő témakör a katalogizálás megújítása
- Innovatív megoldások ↔ kérdések és bizonytalanság
- A fogalmak kérdései:
  - Mi mit szabályoz?
  - Mit mire használhatunk?

MARC

- A katalogizálás → együtt fejlődött a könyvtárakkal

  → legjelentősebb változás: informatika fejlődése
- 1962: MARC
- Formátum: szabályrendszer, a MARC egyszerre:
  - adatbeviteli-
  - feldolgozási-
  - megjelenítési- és
  - adatcsere-formátum
- Hierarchikus szerkezet

Hívójel	Ind(ok)	Adattartalom
000:	-	nam*i*
001:	-	202419
005:	-	20001110213016.0
008:	-	961106s1996****hu*a**********001*f*hun*h
020:	**	$a963-605-164-X $jfűzött $c780,- Ft
040:	**	$aOSZK $cOSZK
041:	0*	$ahunhun
072:	*1	$a4
080:	**	$a894.511-32
090:	00	$aB 157.609
	00	$aMB 157.609
100:	10	$aÖrkény $jIstván $d1912-1979
245:	10	$aEgyperces novellák $cÖrkény István $e[a szöveget gond. Győri János] $e[ill. Roskó Gábor].
260:	0*	$aBudapest $bPesti Szalon $c1996 $e[Dunaújváros] $fDunaújvárosi Ny.
300:	**	$a405 p. $bill. $c19 cm
700:	11	$aGyőri $jJános $d1933- $xsajtó alá rend.
	11	$aRoskó $jGábor $xill.

T-
LOM

REKORDFEJ

A rekord szerkezetére vonatkozó adatok

A mező hívójele

ADATMEZŐ

Almező-azonosítók

Adatok

Az FRBR modell

- MARC → nyomtatott dokumentumok
- Információforrások változása, felhasználói igények átalakulása
- 1998: Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR)
  - Általánosító szemlélet
  - Felhasználóközpontúság
  - Entitás-kapcsolat modell

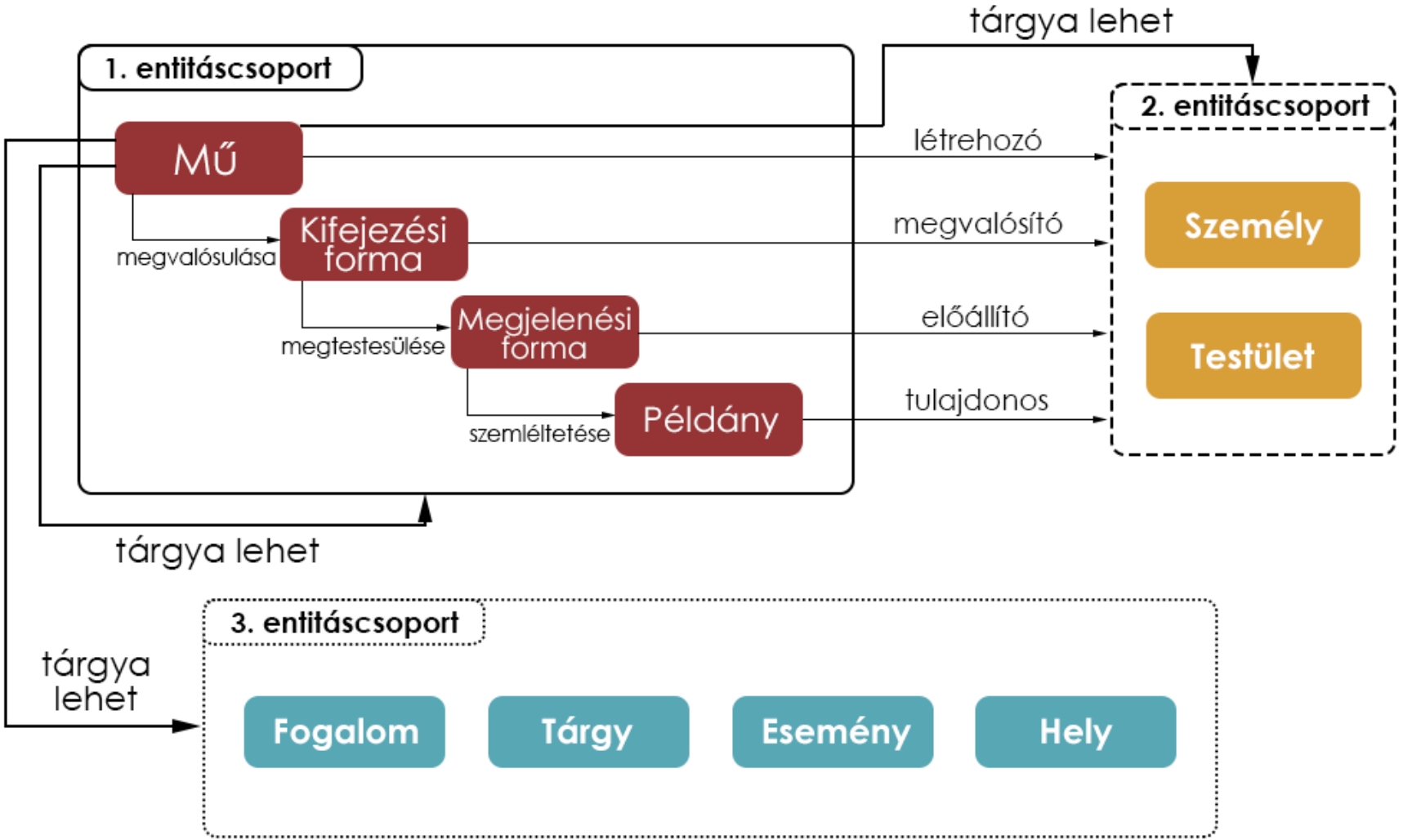
tárgya lehet
1. entitáscsoport
2. entitáscsoport
Mű
létrehozó
Kifejezési forma
megvalósítója
Személy
megvalósulása
Megjelenési forma
előállítója
Testület
megtestesülése
Példány
tulajdonos
szemléltetése
tárgya lehet
3. entitáscsoport
tárgya lehet
Fogalom
Tárgy
Esemény
Hely

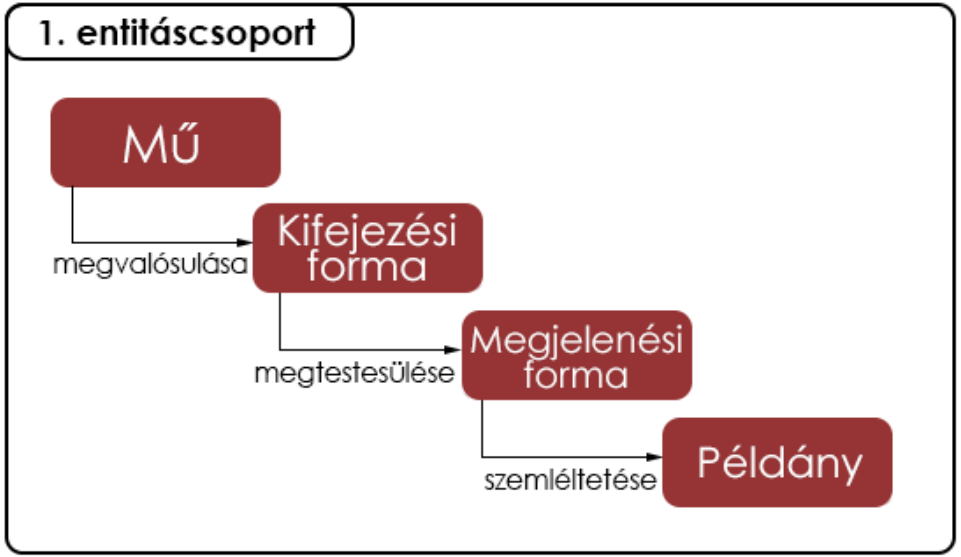
1. entitáscsoport
Mű
megvalósulása
Kifejezési forma
megtestesülése
Megjelenési forma
szemléltetése
Példány

FRBR 1. entitáscsoport

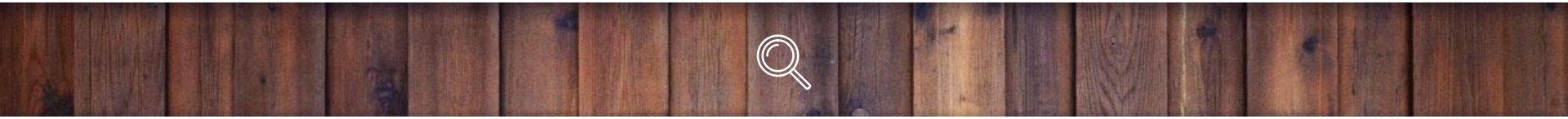

MŰ

Új mű jön létre:
- jelentős módosítás során, pl. átdolgozások, kivonatok

Nem jön létre új mű:
- pl. új kiadások, fordítások esetén

KIFEJEZÉSI FORMA

Új kifejezési forma jön létre:
- Pl. átdolgozással, fordítással
- a kifejezési forma változásával (pl. írott szöveg → hangzóanyag)

Nem jön létre új kifejezési forma:
- kisebb módosítások esetén (pl. helyesírás, központozás)

FRBR 1. entitáscsoport

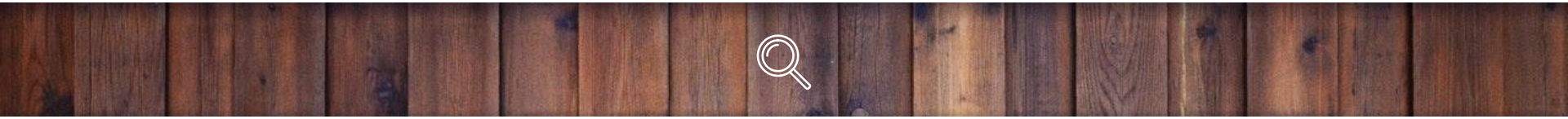

MEGJELENÉSI FORMA

Új megjelenési forma jön létre:

- változások a fizikai közvetítő közegben (pl. papíralapú → mikrofilm) vagy a hordozóban (pl. mágnesszalag → optikai hordozó)
- a kódolási formátum változásával (pl. nyomtatott → Braille, .docx → .pdf)
- a közreadó változásával
- jelentős változás a gyártási folyamat során

Nem jön létre új megjelenési forma:

- pl. kisebb változtatások a gyártás során (pl. papírtípus)

PÉLDÁNY

- kézzelfogható dolog, fizikai egység(ek)
- elektronikus dokumentumok → közbülső folyamatra van szükség

- 2008: FRAD - Functional Requirements for Authority Data
- 2010: FRSAD - Functional Requirements for Subject Authority Data
- IFLA LRM - Library Reference Model:
- FRBR, FRAD, FRSAD → LRM
  - Az egyes modellek definícióiból általános fogalmi keret létrehozása
  - Elkülönül az FR-modellektől
  - Cél: általános elvek definiálása

- Metaadat-rendszerek
- „Adatok az adatról”
- 1995: Dublin Core
- Magyarországon:

  MEK, EPA stb.

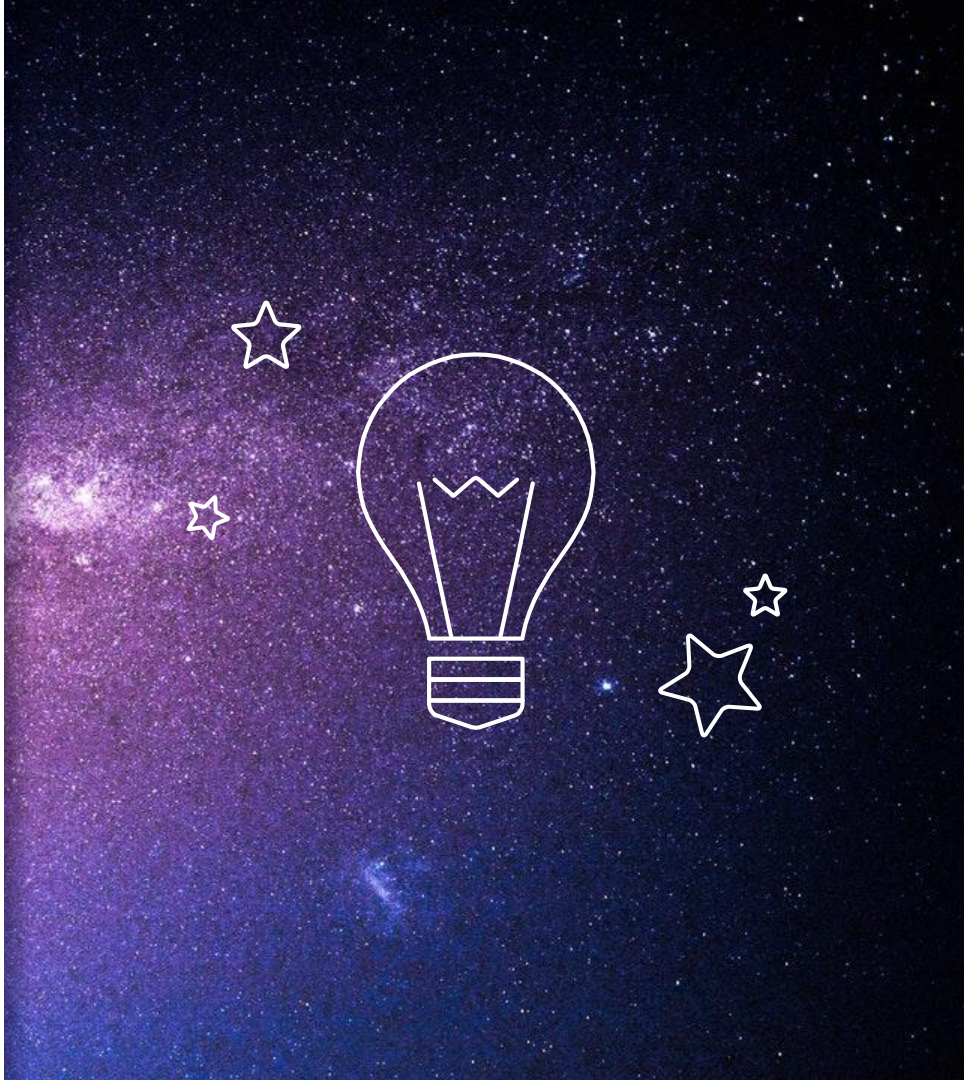

MARC mezők	Dublin Core elem
100, 110, 111, 700, 710, 711 720	Közreműködő
651, 662 751, 752	Tér-idő vonatkozás
–	Létrehozó
008/07-10 260cg	Dátum
500-599 (kivéve 506), 530, 540, 546	Leírás
340 856$q	Formátum
020$a, 022$a, 024$a 856$u	Forrásazonosító
008/35-37 041abdefghj 546	Nyelv
260ab	Kiadó
530, 760-787ot	Kapcsolat
506, 540	Jogok
534$t 786$o$t	Eredeti információforrás
050, 060, 080, 082 600, 610, 611, 630, 650, 653	Tárgy- és kulcs-szavak, jelzetek
245, 246	Cím
655	Típus

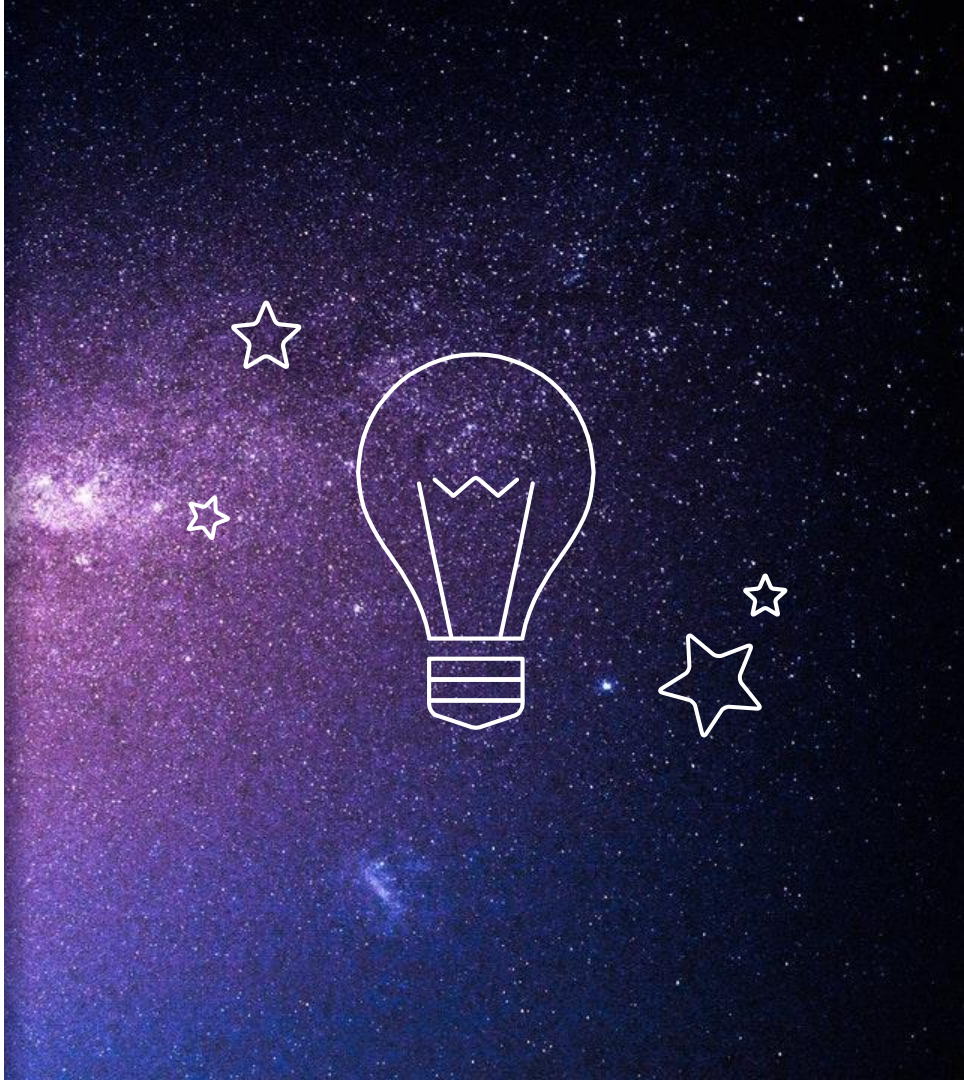

MARC mezők	Dublin Core elem
100, 110, 111, 700, 710, 711 720	Közreműködő
651, 662 751, 752	Tér-idő vonatkozás
–	Létrehozó
008/07-10 260cg	Dátum
500-599 (kivéve 506), 530, 540, 546	Leírás
340 856$q	Formátum
020$a, 022$a, 024$a 856$u	Forrásazonosító
008/35-37 041abdefghj 546	Nyelv
260ab	Kiadó
530, 760-787ot	Kapcsolat
506, 540	Jogok
534$t 786$o$t	Eredeti információforrás
050, 060, 080, 082 600, 610, 611, 630, 650, 653	Tárgy- és kulcs-szavak, jelzetek
245, 246	Cím
655	Típus

- *created, issued, modified…*
- *isVersionOf, isPartOf, isReferencedBy…*
- Kapcsolatok feltüntetése
- Egyszerűség:
  előny vagy hátrány?

- AACR2 → 2010: RDA *(Resource Description and Access* = *Forrásleírás és Hozzáférés)*
- Alapja: FRBR, FRAD → LRM
- Digitális környezet
- Új dokumentumtípusok, specifikus munkafolyamatok
- Kapcsolatok feltüntetése

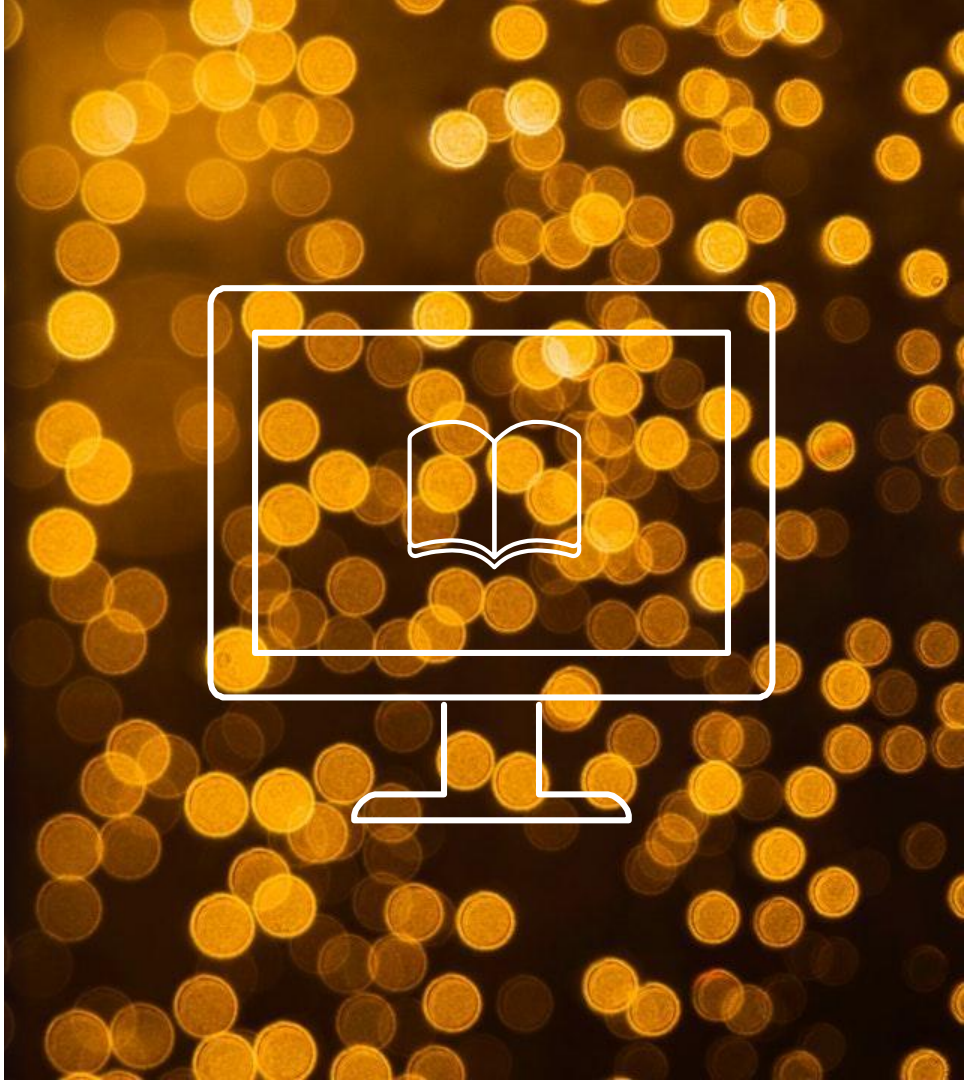

A MARC mezők megfeleltetése az FRBR entitásokkal

MARC mezők	FRBR entitások
1XX	Személy, család, testület, mű, kifejezési forma
130/240	Mű, kifejezési forma
245-260, 490	Megjelenési forma
300	Kifejezési forma, megjelenési forma
Egyéb 3XX	Mű, kifejezési forma, megjelenési forma
5XX	Mű, kifejezési forma, megjelenési forma, példány
700-730	Személy, család, testület, mű, kifejezési forma
760-787	Kapcsolódó mű, kifejezési forma, megjelenési forma
8XX	Mű, kifejezési forma, megjelenési forma

“

- 2012: BIBFRAME
- Bibliográfiai keretrendszer → katalogizálás a weben
- A források kontrollált azonosítókkal történő összekapcsolása
- Ø bibliográfiai leírások, szabályozott adatsorok

Work
(*FRBR*: mű, kifejezési forma)

- **Subject (Tárgy)**
- **Agent (Ágens)**
- **Event (Esemény)**

Instance
(*FRBR*: megjelenési forma)

- **Format (Formátum)**
- **Publisher (Közreadó)**

Item
(*FRBR*: példány)

- **Held by... (Birtokolja...)**
- **Barcode (Vonalkód)**

	MARC	Dublin Core	RDA	BIBFRAME
év	1962	1995	2010	2012
alapja	AACR2	FRBR	FRBR, FRAD	FRBR
fogalma	adatcsere-formátum (nem katalogizálási szabályzat, csak hordozó)	metaadat-formátum	katalogizálási szabályzat (nem szabvány, nem adatcsere-formátum)	bibliográfiai keretrendszer és adatcsere-formátum
dokumentum-típusok	elsősorban hagyományos dokumentumok	elsősorban elektronikus dokumentumok (valamennyi dokumentum leírására alkalmas)		
részletesség	nagyon részletes	kevésbé részletes (15 elem)	részletes, bővebb, szegmentáltabb elemkészlet	szándékosan alulspecifikált, profilokban részletesen testre szabható
források közötti kapcsolatok rögzítése	bonyolult	egyszerű	nagy hangsúly a források közötti kapcsolatokon	
webbe integrálhatóság	nem alkalmas	alkalmas	alkalmas (kifejezetten erre tervezték)	

Köszönöm a figyelmet!

Felhasznált irodalom

A bibliográfiai tételek funkcionális követelményei. Zárójelentés. [Elektronikus dok.] https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr/frbr-hu.pdf [2019.05.15.]

Andresen, Leif: After MARC – what then? *Library Hi Tech*, vol. 22. (2004) no. 1. p. 40-51.

az IFLA LRM-be. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 65. évf. (2018) 3. sz. p. 141-152.

Berke Barnabásné: A szabványosítással kapcsolatos előzetes munkálatok a NAVA projektben. *Könyvtári Figyelő*, 49. évf. (2003) 1. sz. p. 75.

BIBFRAME: Why? What? Who? [Elektronikus dok.] https://www.loc.gov/aba/pcc/bibframe/BIBFRAME%20paper%2020140501.docx [2019.05.15.]

Dancs Szabolcs: „RDA reborn" – a könyvtári referenciamodell és az átalakuló RDA. 1. rész: Bevezetés

Dancs Szabolcs: Az RDA mint a katalogizálás új nemzetközi szabályzata? *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 26. évf. (2017) 5. sz. p. 9-17.

Dancs Szabolcs: Röviden az RDA-ról. *Könyvtári Figyelő*, 63. évf. (2017) 2. sz. p. 211-217.

Dudás Anikó: Forrásleírás és hozzáférés. Az új angol-amerikai katalogizálási szabályzat (RDA) és kritikája. *Könyvtári figyelő*, 58. évf. (2012) 4. sz. p. 727-750.

Dudás Anikó: Nemcsak weben lenni, hanem webből lenni. A Funkcionális Követelmények (FR) metaadatmodell-család névterei és a szemantikus web. *Könyvtári Figyelő*, 59. évf. (2013) 1. sz. p. 45-64.

Horváth Tibor – Papp István (szerk.): *Könyvtárosok kézikönyve 2.* köt. Feltárás és visszakeresés. Budapest, Osiris Kiadó, 2003. p. 251-252.

Horváth Tibor – Papp István (szerk.): *Könyvtárosok kézikönyve 4.* köt. Határterületek. Budapest, Osiris Kiadó, 2002. p. 159-161.

HUBAY Miklós Péter: *A BIBFRAME és a könyvtári feldolgozás új keretei.* [Szakdolgozat]. Eger, Eszterházy Károly Főiskola Tanárképzési és Tudástechnológiai Kar, 2016.

Ilácsa Szabina: A könyvtári katalogizálás megújulásának lehetőségei. *Tudásmenedzsment*, 14. évf. (2013) 2. klnsz. p. 98-110.

Kovács Emőke – Vajda Erik (ford.): Willer, Mirna: A szabványosítás szükségessége a géppel olvasható katalogizálásban. *Könyvtári figyelő*, 40. évf. (1994) 1. sz. p. 42.

Felhasznált irodalom

KSZ/4.1-2002 HUNMARC. A bibliográfiai rekordok adatcsere formátuma. Könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási szabályzat. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2002.
Némethi-Takács Margit: *A Dublin Core metaadat-rendszer könyvtári használata. A Dublin Core metaadat-rendszer alkalmazhatósága és megfeleltethetősége az FRBR követelményeinek az elektronikus dokumentumok tekintetében.* NetworkShop 2006 konferencia, Miskolc, 2006. április 19-21. [Elektronikus dok.] [Budapest], [Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program Iroda], 2006. https://nws.niif.hu/ncd2006/docs/ehu/085.pdf [2019.05.15.]
O'Neill, Edward – Žumer, Maja: FRBR: application of the model to textual documents. *Library Resources & Technical Services*. vol. 62. (2018) no. 4. p. 176-187.
Sipos Márta: USMARC – UseMARCON – HUNMARC. A bibliográfiai rekordok adatcsere formátuma és a konverzió. *Könyvtári Figyelő*, 7. (43.) évf. (1997) 1. sz. p. 73-80.
Vajda Erik: A csereformátumokról. Alapozás és kiegészítések Mirna Willer: A szabványosítás szükségessége a géppel olvasható katalogizálásban c. cikkéhez. *Könyvtári Figyelő*, 40. évf. (1994) 1. sz. p. 35.
7. dia: saját szerkesztés Ilácsa Szabina: A könyvtári katalogizálás megújulásának lehetőségei. *Tudásmenedzsment*, 14. évf. (2013) 2. klnsz. p. 102. forrás alapján
13-14. dia: saját fordítás a *MARC to Dublin Core crosswalk*. http://www.loc.gov/marc/marc2dc.html [2019.05.15.] forrás alapján
16. dia: saját fordítás az *FRBR, RDA, and MARC*. https://www.loc.gov/catworkshop/RDA%20training%20materials/LC%20RDA%20Training/LC%20RDA%20course%20table.html [2018.08.18.] forrás alapján
18. dia: saját szerkesztés az *Overview of the BIBFRAME 2.0 Model*. https://www.loc.gov/bibframe/docs/bibframe2-model.html forrás alapján [2019.05.15.]
A prezentáció designját készítette: SlidesCarnival, Fotók: Unsplash